

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО СКОПЈЕ
ПРАВОСЛАВЕН БОГОСЛОВСКИ ФАКУЛТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“, СКОПЈЕ

ЦРКВА И МИСИЈА

Зборник на трудови од Шестиот и Седмиот
Светиклиментов научен собир
(2022 и 2023)

Црква и мисија

Зборник на трудови од Шестиот и Седмиот
Светиклиментов научен собир (2022 и 2023)

Издавач:

Православен богословски факултет
„Свети Климент Охридски“ – Скопје

Главен уредник:

Ѓоко Ѓорѓевски

Технички уредник:

Милан Ѓорѓевиќ, ереј

Лектура и компјутерска подготовка:

Зорица Велкова

Дизајн на корица:

игумен Агатон Апостоловски

Печат:

Контура – Скопје

Тираж:

100 примероци

ЦРКВА И МИСИЈА

Зборник на трудови од Шестиот и Седмиот
Светиклиментов научен собир
(2022 и 2023)

Скопје 2024

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

271.2-72(062)

271.2-36Климент Охридски,св.(062)

Црква и мисија : зборник на трудови од Шестиот и Седмиот Светиклиментов научен собир (2022 и 2023) / [главен уредник Ѓоко Ѓорѓевски]. - Скопје : Православен богословски факултет “Св. Климент Охридски”, 2024. - 175 стр. ; 25 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-9989-743-32-0

1. Светиклиментов научен собир (6 ; 2022) 2. Светиклиментов научен собир (7 ; 2023)
а) Климент Охридски, св., 840-916 -- Собири б) Еклисиологија, православна -- Собири

COBISS.MK-ID 65016069

Анета ЈОВКОВСКА

ЦРКОВНИ НАРАТИВИ И СЕКУЛАРНА ИДЕОЛОГИЈА

Апстракт

Целта на овој труд е да го истражи односот помеѓу православното христијанско учење за човекот и вредностите од една страна и секуларната идеологија од друга страна. Преку објаснување на главните карактеристики на секуларизмот, неговото потекло и различни форми на пројавување, доаѓаме до можните одговори на Црквата кон оваа епохална идеологија.

Клучни зборови: секуларизам, световно, свето, духовно, материјално, образование, вредности, општество, култура.

Денес, може јасно да се забележи дека секуларноста не е историски или општествено-политички феномен, туку состојба на општествена свест, состојба на човековиот ум. Започнува со поделба и со губење на внатрешниот интегритет. Огледалото се распаѓа на многу фрагменти и сликата го губи своето единство. Во таа насока, апсолутно се фер размислувањата дека борбата за иднината е борба за антропологија. Тоа е борба да се дефинира што е „човек“. Црквата неуморно сведочи за високото предназначение на човекот како образ и подобие Божјо и во таа смисла е најсилното упориште на традиционалните духовни и морални вредности кои лежат во нашата култура.

Секуларизмот, како идеолошки концепт, му дава приоритет на материјалистичкото, рационално разбирање на светот и човекот. Во овој случај, само она што може да се знае и објасни може да има вредност. Овие вредности се целосно во световната димензија, во *saeculō* („во овој век“). А во центарот на *saeculī* е личноста со нејзините земни потреби и интереси. Секуларната идеологија го негира духовниот приоритет пред материјалното. Имено, го означува овој свет, оваа сегашна доба, иманентното, мате-

ријално царство на овој живот, различно од вечното царство на светото и духовното.

Феноменот секуларизам и секуларизацијата во нашето општество го допира секој аспект од нашето битие како христијани: телото, душата и духот, нашите домови, нашите семејства и училишта. Не случајно се осврнуваме на оваа тема дури и кога дискутираме за наставните програми на Православниот богословски факултет, бидејќи една од главните задачи на нашиот факултет е да ги подготви идните свештеници да сведочат за Бога во контекст на секуларизам.

Многумина, во денешното општество, кога ќе ме запознаат како теолог, ми го поставуваат прашањето: дали воопшто има место во нашето општество за религија или вера... настрана од довербата во науката и психологијата, технологијата и статистиката. Ова е многу поинаков предизвик од оние со кои се соочила нашата Црква во минатото. Ова е предизвик кој бара нови пристапи и нови стратегии од нашата средина.

Сепак, би било неточно да се каже дека ова е предизвик кој не е предвиден. Во Својата земна служба, Господ Исус Христос зборувал за времето на Неговото враќање на овој свет и прашал: „Но, Синот Човечки кога ќе дојде, ќе најде ли вера на земјата?“ (Лк. 18,8). Со оваа изрека, Господ Исус Христос гледа надвор од секуларизмот, надвор од маргинализацијата на теологијата денес, дури и надвор од прогонството на религијата, Тој гледа, дури и хипотетички, кон ситуација на целосно затемнување на верата во светот на човештвото. Затоа треба секогаш да ја имаме на ум оваа есхатолошка референтна рамка. Да бидеме подготвени за тоа време на веројатноста за целосно затемнување на верата, знаејќи дека тоа е знак строго поврзан со крајот на овој свет.

Зборот секуларизам првпат се појавува во 1851 година од страна на Џорџ Џејкоб Холиоук, британски рационалист и социјалист. Под секуларизам, тој подразбирал „форма на мислење што се однесува само на прашања, што може да се тестираат со искуството од овој живот“.¹ Ова првично чувство за секуларизам е она што повеќето граѓани го прифаќаат кога зборуваат за секуларизмот во смисла на „одвојување на црквата од државата“. Тоа е идејата дека општеството не треба да се заснова на ниту една теологија, односно дека општествениот поредок треба да биде заснован со термини кои се недогматски, нерелигиозни, вкоренети во универзално искуство и независни од верувањата или неверувањето. Во оваа смисла,

¹ George Jacob Holyoake, *English Secularism: A Confession of Belief*, Open court publishing Company, 1896, 60.

секуларизмот повлекува општество кое е плуралистичко, толерантно и отворено за граѓаните од секоја вера или без вера.

Во делата на германскиот социолог и филозоф Маркс Вебер, секуларизацијата се преиспитува како „разочарување на светот“² и негова десакрализација. Во оваа смисла, секуларизацијата престанува да биде само тесен поим што означува специфичен феномен во општествено-културниот живот, кој се карактеризира со одземање на имотот од Црквата. Според Вебер, првите знаци на секуларизација се појавиле во антиката и биле поврзани со појавата на науката, која се обидела да го расветли разбирањето на светскиот поредок.

Секуларизацијата ориентирана кон модернизација, научен, технолошки и социјален напредок, се случува во знакот на отфрлање на традиционалната култура и вредностите поврзани со неа. Традицијата (кога зборуваме за неа во најширока смисла) е прогласена за архаична, а традиционалните морални принципи се прогласени за застарена реакциона сила која наводно го ограничува понатамошниот развој на општествениот живот.

Очигледно, со овој пристап, првата во редот што треба да биде „фрлена од бродот на модерноста“ е религијата. Но, трикот на секуларизмот е во тоа што, за разлика од атеистичката идеологија, тој не ја поставува за своја цел борбата против верата и религијата. „Секуларизацијата го постигнува она што не можеа да го постигнат огнот и железото: ги убедува верниците дека можат да грешат и на најпобожните меѓу нив сака да им докаже дека има поважни работи од умирањето за верата“, пишува еден од современите протестантски теолози Харви Кокс.³ Без да му го ускрати на човекот основното право на слободно исповедање на верата, секуларното општество често ги спротивставува верските убедувања на личноста наспроти секуларниот систем на вредности, кој се заснова на хуманистички принципи. Тука, главни се вредноста на човековиот живот и безусловното право на слобода на изразување до неговата крајна граница – апсурд, започнување на сите традиционални концепти за доброто и злото.

Во современото општество, секуларизмот се смета како еден вид природна општествена состојба, а сите други светогледи се перципираат единствено како последица на приватен субјективен избор, кој не е важен

---

² Weber Max, *The Protestant Ethic and „The Spirit of Capitalism“* (1905), Translation by Stephen Kalberg, Los Angeles: Roxbury Publishing Company, 2002, 123.

³ Кокс Харви, *Мирской град: секуляризация и урбанизация в теологическом аспекте*, Москва: Восточная литература РАН 1995, 21.

за животот на општеството како целина. Односно, човек може да биде религиозен во својата црква или верска заедница, како и во своето семејство, но не треба да ја покажува својата религиозност ниту на работа, ниту во јавни активности – неговите постапки и изјави не треба да бидат мотивирани од верски постулати и религиозни, духовни и морални ставови. Од ова произлегува дека во денешното општество секуларната норма е прифатена како универзална, а религиозните ставови се прифатени како приватни мислења на поединци.

Всушност, секуларизмот е поделен на фракции, и затоа, во денешно време, откриваме дека постои „тврд“ и „мек“ секуларизам, според терминологијата на Бери Космин.⁴ Мекиот секуларизам зазема релативистички поглед на вистината и значењето, и така ги дозволува речиси сите видови вера или невера. Мекиот секуларизам, за разлика од атеистичката идеологија, не ја поставува за своја цел борбата против верата. За секуларизмот, во голема мера, прашањата за духовната потрага, религиозното искуство и постоењето на Бог се неинтересни. Секуларизмот ѝ дава на верата скромно место на периферијата на јавниот живот. Тој создава свој концепт за религијата и етиката, поставува нови императиви на однесување и се обидува да го „форматира“ религиозниот живот на една личност, објаснувајќи му на човекот што е важно, а што е споредно. Тврдиот секуларизам, од друга страна, се карактеризира со апсолутна сигурност дека теистичката вера, т.е. верата во Бог, е погрешна, па дури и опасна, и затоа мора да биде исклучена од јавниот живот. Мекиот секуларизам ги охрабрува сите луѓе да зборуваат од рамките на сопствената парадигма на верување. Тврдиот секуларизам ја третира теологијата како мисловен криминал и инсистира сите работи да се дискутираат само во речникот на агностичкиот материјализам. Во таков случај, овој свет, и само овој свет, ја обезбедува единствената парадигма за јавната политика и дискурс. Поддржувачите на овој тип секуларизам не сакаат да признаат дека постои посебен религиозен ум и на секој можен начин им ја наметнуваат на луѓето идејата дека религијата е инхерентно ирационална и е остаток од минатото.

Заедно со секуларизмот во неговите различни видови, го имаме и поимот секуларизација. Секуларизацијата е процес на трансформација. Процес во кој основата на вредностите и институциите на едно општество се менува од религиозни во нерелигиозни. Секуларизацијата вклучува темелна промена на идентитетот и самодефинирањето; тоа е повеќе од обична

---

⁴ Keysar Ariela, Kosmin Barry A., *Secularism and Science in the 21st Century*, Institute for the Study of Secularism in Society and Culture – Trnity Collage, Hartford, Ct, 2008.

промена на формулацијата во уставот или законите. Додека секуларизмот е статична состојба, секуларизацијата подразбира континуирана еволуција од божествена ориентација кон чисто световен поглед на смислата на животот.

Да ги разгледаме накратко стратегиите што ни се достапни додека се соочуваме со зголемениот бран на секуларизмот. На оваа конференција, слушаме и разгледуваме многу специфични предлози за соочување со секуларизацијата бидејќи таа влијае на нашите деца и нашите семејства, на нашето доближување до оние кои не се воцрквени, на нашите интеракции со областите на науката и технологијата и етичките димензии на нашите животи како граѓани на секуларното општество и светот.

Се добива впечаток дека постои длабок парадокс во срцето на секуларизмот. Во име на промовирање на индивидуалната слобода и вредности, како и ослободување од религијата, секуларизмот има тенденција да ја прикрие индивидуалноста. Во име на поништување на религиозните притисоци кон сообразност – морална, интелектуална и естетска комфорност – секуларизмот наметнува економски конформизам што ја сведува личноста на обичен потрошувач или единица труд. Зошто е ова така? Затоа што кога од разговорот се исклучени сите трансцендентни религиозни вредности и метафизички идеали, единствениот преостанат заеднички имени-тел е материјалното. И на тој начин материјалното станува мерка за сите нешта, вклучувајќи ја и самата човечка личност.

Истовремено, она што го гледаме толку јасно во нашата култура, во сегашно време, е движење кон стандардизација во секој аспект од животот. Но, тоа е стандардизација со помош на најниски можни стандарди. Секуларизмот го истиснува спомнувањето на Бога и чинот на богослужбата од сè. Секуларизмот ја истиснува верата од нашите училишта и универзитети и ја заменува со вакуум што ги остава учениците и студентите без чувство за крајна цел и смисла на животот.

Верувајќи дека религиозните принципи се мешаат во градењето на општеството и социјалната правда, секуларните истражувачи се обидуваат да ја оправдаат автономијата на моралот од религијата,⁵ и според тоа, ја посочуваат религијата на ново место што таа треба да го заземе во секуларното општество. Со ваквиот пристап, на Црквата особено ѝ е доделена улога на една од јавните институции чија најважна цел, според секуларниот модел, треба да биде борбата против сиромаштијата и грижа-

---

⁵ Асад Т., *Возникновение секулярного: христианство, ислам, модерност*, Москва: Новое литературное обозрение, 2020, 24.

та за болните, сиромашните и други ранливи категории во општеството. Се разбира, пројавувањето љубов и милосрдие кон другите е составен дел од животот на секој христијанин чија вера достигнува совршенство преку делата (Јн 2,18,22). Меѓутоа, не смееме да забораваме дека вистинската цел на христијанскиот живот, како што сведочи Светата Црква, е соединувањето со Бога – заедница со Бога преку учеството во светите тајни. За тоа сведочела Црквата уште во првите векови на христијанството кога следбениците на Спасителот биле сурово прогонувани и измачувани. Живеејќи и во сиромаштија и во изобилство (Филип 4,12), Црквата никогаш не ја напуштила својата главна мисија: да проповеда за Христа, да ги помирува луѓето со Бога и да ги води кон спасение. Но, светот, кој лежи во злото (1 Јн 5,19), не го прифаќа таквото сведоштво.

Еклатантен пример што го покажува секуларниот однос кон личните религиозни убедувања на еден христијанин во современото европско општество е залагањето за правото на еутаназиа – „достоинствена смрт“, а од друга страна општеството не смета дека е неопходно да се заштити правото на еден верник да го заврши својот земен живот во согласност со неговите религиозни убедувања. Имено, во многу европски држави, под заштита на секуларизмот, е забрането свештеникот да го посети болниот во болница, кој е во терминална фаза од болеста, и да го причести. Општо земено, двојните стандарди и пристрасниот однос се една од карактеристиките на секуларната свест и тие се длабоко проширени не само во однос на етичките норми, туку и во градењето на државните закони, образованието итн.

Како што може да се забележи, за секуларната идеологија воопшто не е важно дали постои Бог, бидејќи секуларизмот ѝ ја наметнува на Црквата идејата за тоа која треба да биде нејзината мисија во светот. Во согласност со секуларниот модел, Црквата не треба да проповеда љубов и спасение, туку слобода и технократски напредок. Но, Црквата не се занимава само со прашања од социјалната структура. Таа има и задачи кои не се од овој свет. Црквата е заинтересирана за прашањето на спасението кое започнува овде на земјата и се протега до вечноста. Токму затоа, тенденциите за „секуларизација“ на Црквата претставуваат особена опасност. Деструктивниот дух на секуларизмот и консумирачкиот однос кон Бога има тенденција да се шири меѓу христијаните и да ја раствори солта, правејќи ја неупотреблива (Мт 5,13). На ова може да се одолее само со прифаќање на Евангелието како целосна вистина и активен водич низ животот (сп. Јн 8,31-32).

Во современото општество, Црквата треба да сведочи за Христос и за приоритетот на духовното пред материјалното, а не да прави морални

компромиси. Ова е нејзината пророчка служба, доверена од Самиот Господ – да им ја соопштува на луѓето божествената вистина.

Роберт Бела, во неговиот класик за социјална анализа од 1985 година, „Навики на срцето“, забележал дека индивидуализмот лежи во самата суштина на културата. Но, тој пишувал за индивидуализмот во минатото, здравото почитување на уникатноста и правата на секој човек за самоопределување. Токму овој индивидуализам денес се губи преку секуларизмот. Трагично, но вистинито, единственоста на човечката личност како Божја слика нема место во антропологијата на секуларизмот.

Од друга страна, во религијата генерално, а особено во православно-то христијанство, постои силно чувство за вредноста на секој човек како единствен. Ова се должи на непроценливата, неизмерна слика на Бога која е вткаена во секое човечко суштество. Тоа е присуството на божествената слика во нас што нè прави способни за љубов – божествена агапе, која доаѓа само од Бога. Во таа агапе се радуваме на посебноста, препознатливата убавина, неповторливата слава на секој поединец.

Ако љубовта на многумина станува ладна, тоа е затоа што тие избрале повеќе да не го гледаат ликот Божји, во себе и во другите. Тоа е затоа што тие ги гледаат човечките суштества како заменливи економски субјекти наместо како вечни духовни суштества.

Она што ние, како православни христијани, можеме да го направиме во нашиот секуларен свет е враќање на здравата индивидуалност на нашата вера: каде секое Божјо чедо е пречекувано по име пред путирот. Како што напишал митрополитот Пергамски Јован Зизиулас во неговото дело „Битието како заедничарење“: „Уникатноста е нешто апсолутно за личноста. Личноста е толку апсолутна во својата уникатност што не дозволува да се смета за аритметички концепт, да биде поставена покрај други суштества, да се комбинира со други предмети или да се користи како средство, дури и за најсветите цели. Целта е самата личност.“⁶

Доколку го насочиме вниманието кон денешната култура, ќе го забележиме постоењето на два фундаментално различни пристапи кон неа: човекот може да биде нејзин носител или да биде само нејзин корисник. Оваа идеја изгледа особено важна во контекст на секуларната идеологија и нејзиниот однос кон религиозноста. Очигледно, само носителот на културата може да обезбеди нејзино продолжување и континуитет. Традиционалната религиозна култура, која носи огромен креативен потенцијал, во

---

⁶ John D. Zizioulas, *Being as Communion. Studies in Personhood and the Church*, United States: St. Vladimir's Seminary Press, 1985, 47.

исто време е постојано принудена да се приспособува на новите услови на политичко и општествено постоење. Важно е да се задржи можноста за конструктивен дијалог, кој претставува креативен процес на знаење и меѓусебно влијание и е во состојба да послужи за доброто – ефективен модел на здрава интеракција црква–држава, заснован на јасно разбирање на вредноста на традиционалното, духовноста и моралните принципи во општеството. Ова ќе овозможи да се избегнат многу тажни грешки и последици.

Сепак, денес е очигледно дека таков дијалог на културите не се развива. Процесот на интеракција помеѓу традиционалните религиозни и новите секуларни вредности добива карактер на насилна замена на традиционалното со новото. Би сакала да се надевам и верувам дека преку заедничките напори на Црквата (која е повикана да бара нов јазик и нови креативни начини за проповедање на христијанските вредности во современи услови) и сите здрави сили на општеството, овој традиционален принцип ќе зајакне, создавајќи природна одбрана од сите површни и деструктивни трендови и помагајќи да се зачува нашиот национален и духовен идентитет. Како православни христијани треба да се залагаме за конструктивен дијалог со граѓаните кои го почитуваат секуларниот светоглед и соодветниот начин на живот, бидејќи таквиот дијалог е христијанско-мисионерски императив и манифестација на одговорност за доброто на општеството во целина.

Aneta JOVKOVSKA

CHURCH NARRATIVES AND SECULAR IDEOLOGY

Summary

This paper analyzes the relationship between the Orthodox Christian doctrine of man and values on the one hand and secular ideology on the other. Through the explanation of the main features of secularism, analysis of the origin and different forms of manifestation, we come to the possible responses of the Church to this epochal ideology.

Keywords: secularism, secular, sacred, spiritual, material, education, values, society, culture.

СОДРЖИНА

ВОВЕДНИ ЗБОРОВИ	5
ЕДНА, СВЕТА, СОБОРНА И АПСОТОЛСКА ЦРКВА	
Ѓоко ЃОРЃЕВСКИ СТАРОЗАВЕТНАТА ЦРКВА ВО СВЕТОТО ПИСМО	9
Виктор НЕДЕСКИ СТАВОВИТЕ НА ДИМИТРИЈ ХОМАТЕН ЗА ЛАТИНСКАТА ЦРКВА ИЗРАЗЕНИ ВО ОДГОВОРИТЕ ДО СРПСКИОТ КРАЛ СТЕФАН РАДОСЛАВ	15
Александар КРСТАНОСКИ ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИОТ ЈАЗИК ВО СЛУЖБА НА ЕДИНСТВОТО НА ЦРКВАТА	29
Стефан ГОГОВСКИ ОНТОЛОШКАТА ПРЕОБРАЗБА КАКО АНТРОПОЛОШКО-МЕТАФИЗИЧКА РЕАЛНОСТ НА ЧОВЕКОВОТО БИТИЕ	41
Анета ЈОВКОВСКА ДИЈАЛОШКИ АСПЕКТ НА ХРИСТИЈАНСКОТО ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ КАКО ОСНОВА ЗА ЛИЧНОСЕН РАСТ И ПРЕОБРАЗБА	53
МИСИЈА И СЕКУЛАРИЗАМ	
Ѓоко ЃОРЃЕВСКИ МАКЕДОНИЈА МЕЃУ СЕКУЛАРНОСТА И СЕКУЛАРИЗАЦИЈАТА НА ПАТОТ КОН ЕВРОПСКАТА УНИЈА	65

Анета ЈОВКОВСКА ЦРКОВНИ НАРАТИВИ И СЕКУЛАРНА ИДЕОЛОГИЈА	77
Бобан ПЕТРОВСКИ ИСТОРИЈАТА НА СРЕДНОВЕКОВНА ЕВРОПА И ЦРКВАТА: „ИСТРАЖУВАЊА“ СО ПРИМЕНА НА ГЕНЕРАТИВНАТА ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈА	85
Дарко АНЕВ НОВОЗАВЕТНАТА СТРУКТУРА НА РАНОХРИСТИЈАНСКОТО ПОИМАЊЕ НА МИСИОНЕРСТВОТО	109
Александар КРСТАНОСКИ ЦРКОВНОСЛОВЕНСКИОТ ЈАЗИК ВО СЛУЖБА НА МИСИЈАТА НА ЦРКВАТА ВО МАКЕДОНИЈА	131
Стефан ГОГОВСКИ СЕКУЛАРИЗМОТ КАКО АПСОЛУТЕН ЛИБЕРАЛИЗАМ	143
Виктор НЕДЕСКИ ПРОБЛЕМОТ НА БОГОСЛОВСКАТА СЕКУЛАРИЗАЦИЈА	155

ДОДАТОК

Мирослав МАЈ-БОРОДА СЛУЖЕБНИК НА МИТРОПОЛИТОТ КРАТОВСКИ МИХАИЛ (БАИЧИЌ) ВО КОЛЕКЦИЈАТА НА ЧЕРНИГОВСКИОТ ИСТОРИСКИ МУЗЕЈ	165
--	-----

ЦРКВА И МИСИЈА
Зборник на трудови од Шестиот и Седмиот
Светиклиментов научен собир
(2022 и 2023)

Издавач
Православен богословски факултет
„Свети Климент Охридски“ – Скопје

Прво издание
2024

Печатница
Контура,
М. Теодосиј Гологанов бр. 132
Скопје

Тираж
100 примероци